

Universiteiten in de kou

Er waait een koele wind door de universiteiten. Meer en eerder dan andere vormen van onderwijs hebben universiteiten een bijdrage moeten leveren aan het Grote Inleveren. Het ziet er naar uit dat dat nog wel enige jaren zal doorgaan. Nu was er ook alle aanleiding om universiteiten fors aan te slaan. De universiteiten hadden een periode achter de rug waarin zij werden verwend en zelf een geringe neiging vertoonden om de doelmatigheid in acht te nemen. De stelling dat zij die het beste bewerktuigd zijn, zich ook het gemakkelijkst toegang weten te verschaffen tot de staatsmiddelen, ging ook hier weer op. De studenten maakten het meeste lawaai en dwongen daarmee arbeidsintensieve onderwijsvormen af, die eigenlijk ook toen al als luxe hadden moeten worden aangemerkt.

Gelukkig breekt — zij het laat — aan universiteiten het besef door dat door een doelmatige herschikking de nodige ruimte is te maken. Verheugend is voorts dat op een enkele plaats het initiatief uit de instellingen zelf komt. De reorganisatiecommissie onder leiding van prof. De Swaan — die zich heeft gebogen over de studierichting sociologie aan de Universiteit van Amsterdam — heeft inmiddels landelijke bekendheid gekregen. Aan de Leidse universiteit hebben de hoogleraren Van de Vall en Schuyt de kat de bel aangeboden, eveneens in de sociologie 1). Ook in andere sociale wetenschappen (politicologie, pedagogie, andragogie, psychologie e.d.) zijn tekenen te bespeuren van heroriëntatie.

Gemakkelijk gaat het niet. In de eerste plaats is de universitaire organisatie redelijk impotent tot het doorvoeren van veranderingen 2), reden waarom de impulsen meestal van buiten moeten komen. In de tweede plaats kunnen zij die van binnen uit kritiek op hun instelling uitoefenen, niet direct op grote instemming rekenen van hun collega's. Nestbevuiling is wel de meest gematigde kwalificatie die zij oproepen. Toen ik zelf enige maanden geleden 3) — uit bezorgdheid over het niveau van de sociologieopleiding — de stelling betrok dat universiteiten zelf orde op zaken moesten stellen, werd mij dat hoogst kwalijk genomen. Nog erger werd het toen ik durfde beweren dat de kwaliteit en inzet van een deel van de wetenschappers (inclusief hoogleraren) — met milde normen gemeten — onvoldoende was. De vakbond ter plaatse — waar ik overigens zelf lid van ben — richtte zich in een boos schrijven tot het College van Bestuur met de inspirerende eis mij de mond te snoeren. En een lid van het wetenschappelijk corps — dat zich door mijn kritiek kennelijk voelde aangesproken — nam de publicitaire gelegenheid te baat om zich op deze wijze aan de door eigen inspanningen verworven anonimiteit te ontworstelen.

Er waren trouwens ook vele positieve reacties, vooral per brief. Daaruit bleek dat de problemen zich niet beperkten tot

de faculteiten der sociale wetenschappen. Er blijkt een algemeen getinte moedeloosheid en onvrede op de universiteiten te heersen. De logge besluitvorming, de geringe mogelijkheid — ingeklemd als men is door tientallen commissies — om vrijpostige initiatieven te ontplooiën en het ontbreken van veranderingsgezindheid, blijken evenzovele belemmeringen te zijn om tot een verantwoorde zelfbesturing te komen. De tijd dringt echter.

Omdat de universiteiten de afgelopen tien jaar verstek hebben laten gaan op het punt van zelfbeheersing (en-bestuur), dreigt het gevaar dat „de” maatschappij zich op een grofmazige wijze met deze instellingen gaan bemoeien. Voor een deel is dat reeds gebeurd, waar veel onderzoek naar buitenuniversitaire instellingen wordt en is geloodst. Er zijn allerlei planningscircuits ontstaan — ook binnen de universiteiten — die per definitie hun kracht zoeken in de-beheersing-om-de-beheersing en bureaucratische formules. Daardoor dreigen kwaliteit en initiatief opgeofferd te worden aan de regelzucht van instanties die vreemd staan tegenover de wezenlijke functies van universiteiten. De functies zijn — met alle relativering — nog steeds: hoogwaardig onderzoek en onderwijs, vrijheid van onderzoek en een kritische vrijplaats te zijn tegenover maatschappelijke bindingen en belangen.

Dit inzicht legt ook een grote verantwoordelijkheid bij „de” maatschappij. Met alle gerechtvaardigde kritiek op universiteiten mag niet uit het oog verloren worden dat genoemde functies ook voor de toekomst van onze (democratische) samenleving van essentiële betekenis zijn. Na alle beroering die er op universiteiten is geweest, moeten wij b.v. vaststellen dat de voorstellen voor een vierjarige opleiding van wijlen prof. Posthumus uit 1968, in 1982 tot uitvoering zullen worden gebracht. Door bestuurlijk onvermogen en onderlinge strijd zijn universiteiten niet in staat gebleken voldoende tegenwicht te bieden tegen deze voorspelbare vershraling van de universitaire functies. Naar mijn inzicht heeft „de” maatschappij te gretig de gelegenheid te baat genomen om universi-

taire instellingen in dit keurslijf te dringen. Waren de vroegere studies te lang, nu ben ik er van overtuigd dat zij te krap geprogrammeerd zijn om studenten en docenten de gelegenheid te geven om op het vereiste kwalitatieve niveau bezig te zijn.

Dit bezwaar klemt te meer, daar de z.g. tweede fase slechts toegankelijk is voor een zeer beperkt aantal „beste” studenten. Dat betekent dat een overspannen concurrentiezuucht de eerste vier jaar van de studie (eerste fase) zal overwoekeren. Studenten die om sociale, psychische en/of intellectuele redenen een zoek-en-tast-tijd nodig hebben om tot volwaardige academici uit te groeien, worden hierdoor ernstig benadeeld. Ook uit een oogpunt van in de jaren zestig/zeventig zo krachtig beleden externe democratisering is dit afkeurenswaardig. Slechts voor een enkele studie — b.v. medicijnen — wordt voor vrijwel elke student de tweede fase opgesteld, met als argument dat die extra tijd nodig is om een verantwoorde beroepsbeoefening te garanderen. Waarom dat niet evenzeer zou moeten gelden voor andere vakken — van taalkundige tot econoom — ontgaat mij ten enenmale.

Verwijzingen naar het buitenland gaan m.i. niet op, omdat daar wél omvangrijke voorzieningen aanwezig zijn voor verdere universitaire studie na een korte aanloopstudie, en de plannen in Nederland daar in het geheel niet in voorzien. Trouwens, als men hier werkelijk had willen vernieuwen — met verwijzing naar het buitenland —, dan had de korte universitaire studie moeten bestaan uit de bestudering (kennismaking met) van enkele vakken — leidend tot een algemene universitaire graad —, waarna vervolgens bewuste specialisatie (gedurende b.v. drie jaren) had kunnen volgen.

Ik ben bang dat weinigen — ook in de Kamer — de moed zullen hebben om snel werkelijke vernieuwingen ter hand te nemen. Dat hoeft — als men het belang ervan inziet — geen jaren te duren, zeker als men beseft dat wij in de twaalf jaren tussen Posthumus en nu op het punt van de studieduur weer bij Posthumus terug zijn. Valt universiteiten veel te verwijten, „de” maatschappij dient te beseffen dat voortzetting van de anti-universitaire en anti-intellectuele sfeer de koude die nu op universiteiten heerst, zal doen overslaan op de maatschappij. Vernieuwing, kwaliteit en democratie zullen dan de verliezers zijn.

A. Peper

1) Zie b.v. het onthullende interview met de gematigde en zéér bekwaame prof. dr. C. J. M. Schuyt, in het Leids Universiteitsblad *Mare*, d.d. 29 oktober 1981.

2) Een tweetal voortreffelijke artikelen over de bestuurlijke problemen van universiteiten van de hand van drs. P. A. Vuurens (secretaris van de TH Delft), is verschenen in *de Volkskrant*, 21 en 22 oktober 1981.

3) Eveneens in *de Volkskrant* van 10 juli 1981, gevolgd door een interview met de tv-rubriek Brandpunt in de herfst van dit jaar; eerder schreef ik over de bestuurlijke organisatie (WUB) in dit blad. Zie *ESB*, 28 maart 1979; hoe ik mij een adequate universitaire bestuursstructuur voorstel had ik in essentie — samen met Willem Wolters — reeds neergelegd in het boekje: *De lastige universiteit*, Rotterdam, 1970.